

ним у комунікаційному ракурсі. І з цієї точки зору можемо визнати актуальність формування нових алгоритмів комунікації в освітньому просторі на рівнях: викладач-студент – на основі настанов академічної етики, визначальних основ етичного знання та принципів етикету; студент-стейкхолдер – на основі визначальних основ етичного знання та принципів ділового етикету, студент-науковий досвід – на основі принципів академічної доброчесності. Інтегрування нових настанов комунікації в контексті вищої освіти, їх скріплення в системну, людинотворчу єдність слугуватиме формуванню як етичної та комунікативної компетентностей, так і фундаменту професійного зростання юриста та водночас визнанню його високої місії в сучасному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Бухарестская декларация по этическим ценностям и принципам высшего образования в Европейском регионе (2004). CEPES, Бухарест. URL: <http://www.sde.ru/files/t/pdf/2.pdf> (дата звернення: 15.03.2020).
2. Стасевська О. А., Уманець О. В. Етична складова соціальної місії університету. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Соціологія*. Харків, 2018. Вип. 4. С. 143–155.

М. Б. Ценко,
канд. філос. наук, доцент,
доцент кафедри культурології,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ORCID ID: 0000-0001-8781-8443

ПРИЧИНИ МОРАЛЬНОЇ ПОЛІВАЛЕНТНОСТІ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Чимдалі людина віддаляється від природи, тим більш стрімкі зміни відбуваються в суспільстві. Людство змінює себе, свій світ, свою діяльність, умови життя. Разом з цим змінюється і мораль. Сучасна цивілізація створила кардинально нову духовну реальність, в якій система традиційних моральних цінностей перебуває в суперечності із з новими ціннісними орієнтирами техногенного інформаційного суспільства.

Питання про дієвість моралі – одне з найбільш дискусивних філософських питань, оскільки дієвість моральних імперативів не є абсолютною і безумовною. Це впливає з того, що моральний вибір, як ключова ланка моралі, це завжди можливість та проблема для людської свідомості, людської волі, людських інтересів. І одні з головних етичних питань – «яким чином можлива мораль?», як забезпечити ефективність її вимог? – завжди поставали як відкриті, актуалізуючись за сучасних умов та постаючи у формі гострого занепокоєння посиленою в сучасному суспільстві моральною полівалентністю та небезпекою руйнації самої моралі.

Поняття «моральна полівалентність» спирається на поняття «моральна валентність» особистості, яку Ю. В. Артюхович визначає як «міру кількості та якості зв'язків людини з оточенням на основі його суб'єктивних уявлень про моральні цінності», що знаходить свій вияв у нормах і цінностях, на які орієнтується людина в своєму житті [1, с. 135]. Сучасна людина має не просто велику кількість соціальних зв'язків, вона взаємодіє з різними соціальними групами зі своїми цінностями, в тому числі і моральними, які часто відрізняються, навіть іноді є протилежними за змістом і шкалою пріоритетів. Необхідність співіснувати, співпрацювати примушує індивіда дотримуватися тих ідеалів і цінностей, які існують у відповідних його потребам групах. А, отже, моральна амбівалентність, тобто одвічна двоїстість належного та існуючого, подвійність у нормах моралі, знімається як проблемність моралі і моральності та змінюється на моральну полівалентність, тобто одночасну орієнтацію на різні моральні системи, в яких існують варіації морального та аморального. І практика життя вимагає від індивідів їхнього сприйняття та сповідування. Ю. В. Артюхович зауважує, що моральна полівалентність особистості характеризується складним різноплановим і суперечливим ціннісним наповненням, і являє собою суміш різнорівневих аксіологічних орієнтирів і стандартів [1, с. 136].

Для людини в системі традиційної моралі нормальним станом є роздвоєність почуттів стосовно вибору цінності. У їхній боротьбі має народжуватись моральна істина, що обумовлює вчинок. У суспільстві ж плюралістичних моральних орієнтирів видозмінюються, трансформуються одвічні цінності, людина втрачає основу власного буття, її духовний світ – цілісність. Полівалентна моральність «розриває» людину внутрішньо, знищує засади людяності, що становить загрозу і моралі, і людському суспільству. Тому логічно виникає філософська рефлексія щодо причин такого стану та шляхів, якими рухається мораль.

Причини девальвації традиційних моральних цінностей впливають з науково-технологічних, соціально-політичних, духовно-психологічних, інформаційних змін, які стали потрясінням для духовного світу людей. Так, високі наукові технології, упровадження технологічних новацій змінили буденне життя людей, створивши зону комфорту та зручностей. Процес зростання матеріальних і соціальних благ людина сприймає як панацею від усіх проблем, а задоволення матеріальних потреб перемістилося на перший щабель в ієрархії людських потреб. Пошук способів і засобів додаткового прибутку стає першочерговим завданням, адже гроші, матеріальний достаток асоціюються із повним щастям. І сьогодні спостерігаємо, як у гонитві за матеріальними благами люди втрачають розум, страх, совість, гідність.

Технологічна цивілізація породжує людину, позбавлену індивідуальності, вона не прагне мати активну життєву позицію, брати участь у перетворювальній діяльності, більш важливим для неї стає власне спокійне, безтурботне існування, в якому більшість потреб технічно забезпечені. Зникає критичність мислення, з'являється самозадоволення. Людина зверхньо ставиться до оточення, має завищену самооцінку і прагне абсолютного визнання. Її моральні цінності розмиті, чітко не визначені.

Великим досягненням і великою проблемою для людства став розвиток комп'ютерних технологій та формування інформаційного суспільства. Інформаційними технологіями охоплені всі сфери соціального життя. Інформація швидко поширюється і легко доступна. Інтернет уможливиле підтримання постійного зв'язку з будь-якими організаціями, особами, групами, виконання професійних завдань та задоволення особистих потреб. Проте тенденції та наслідки інформатизації виявилися не тільки з позитивного боку. Неякісна інформація, втручання у діяльність організацій та приватне життя, порушення конфіденційності комунікації на різних рівнях тощо – це її найменш негативні прояви. Глобальні інтернет-ресурси виявилися потужним засобом маніпуляції масовою свідомістю.

Інформатизація призвела до формування нової духовної реальності, цінності якої кардинально змінили моральні почуття, свідомість людей, негативно вплинули на моральну практику повсякденного життя. Зміст інтернет-інформації, характер поширення, форма її існування, особливості спілкування трансформують здатність людини мислити, світогляд не виконує свою орієнтовну функцію, зникає потреба серйозної рефлексії. Віртуальна реальність викривляє значення цінностей, культивує почуття агресії, злоби, жадібності, помсти. Міжособистісні стосунки в Мережі перетворюються у короточасні опосередковані контакти, а спілкування стає поверхневою,

нечуйною, безвідповідальною комунікацією. Специфіка існування у віртуальному світі (опосередкованість відносин, анонімність, ігрова форма, безкарність, всездозволеність, більша довіра Інтернету, аніж близьким тощо) транслюється на реальні людські стосунки (дружба, любов, сім'я, професійні відносини), які втрачають свою традиційну моральну цінність, проте, в яких «розквітає» моральна полівалентність. Моральне добро набуло таких варіацій, які не вкладаються іноді в рамки моралі, а моральне зло культивується, підноситься часто до рівня моральної користі. Отже, споживання продукції Інтернету стало один із чинників трансформації суспільної моральної свідомості, який знижує «моральний імунітет» людини та суспільства, робить їх уразливими до будь-яких соціальних вірусів.

Соціальні віруси (споживацтва, марнославства, користолюбства, владолюбства тощо), цілеспрямовано створені інфоподії, поширюються засобами масової інформації, прямо чи опосередковано змінюють свідомість та життя людей. Просуваючи інтереси замовників, мас-медіа маніпулюють суспільною думкою, нав'язують певні цінності, спрощують чи ускладнюють теми, проблеми, в цілому змінюють картину реальності. Соціальні віруси, підтримані та посилені у медіасередовищі, сьогодні є однією з найбільших небезпек для моральної суспільної свідомості, яка загрожує масовими психозами, безладами, залежністю людини від зовнішніх обставин, нездатністю самостійно приймати рішення, підпадати під будь-який вплив.

Нівелювання моральних орієнтирів, розшарування моральної свідомості – це дійсні духовні ознаки антропологічної кризи, спричинені глобальними цивілізаційними перетвореннями. Г. Б. Марушевський, А. Д. Урсул [3], А. П. Назаретян [2] та ін. зазначають, що стабільність існування суспільства забезпечується рівновагою між руйнівними наслідками технічного прогресу і якістю культурних і моральних засобів стримання. Збільшення диспропорції між швидким зростанням технічної могутності людського суспільства та його повільною культурною трансформацією може спричинити загибель людства [3, с. 4]. Технічно й технологічно себе забезпечуючи, людство розплачується моральною деградацією. Відчуваючи та усвідомлюючи цей дисбаланс, оцінюючи можливі його результати, філософська й наукова спільнота активно обговорює проблему інволюції моралі та осмислює перспективні шляхи розвитку моральної валентності. Сучасна мораль перебуває на етапі реструктуризації, радикальних змін, пошуку нової моральної реальності, яка має відповідати сучасним потребам суспільства. І з'ясування причин «боротьби» традиційної і сучасної моралі,

усвідомлення сутності процесів є одним з важливих кроків на шляху само-збереження людського людства.

Список використаних джерел

1. Артюхович Ю. В. Моральная поливалентность личности. *Философские науки*. 2016. Вып. 12 (54). Ч. 2. С. 134–136.
2. Назаретян А. П. Интеллект во Вселенной: Истоки, становление, перспективы. Очерки междисциплинарной теории прогресса. Москва : Недра, 1991. 222 с.
3. Урсул А. Д., Марушевский Г. Б. Морально-этические проблемы человечества в перспективе перехода к устойчивому развитию. *Социодинамика*. 2013. № 11. С. 1–68.

Міністерство освіти і науки України

**Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого**

Кафедра культурології

**ДУХОВНА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ
ПЕРЕД ВИКЛИКАМИ ЧАСУ**

**(до 30-річчя кафедри культурології
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого)**

Тези доповідей учасників
III Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Харків, 16 квітня 2020 р.)

Харків
«Право»
2020

УДК 008(477)
Д85

Редакційна колегія:
*А. П. Гетьман (голова), В. О. Лозовой,
О. В. Уманець, О. А. Стасевська, В. М. Пивоваров*

Відповідальність за достовірність наданих матеріалів несуть автори

Д85 **Духовна культура України перед викликами часу** (до 30-річчя кафедри культурології Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого) : тези доповідей учасників III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 16 квіт. 2020 р.) / [редкол.: А. П. Гетьман (голова), В. О. Лозовой, О. В. Уманець, О. А. Стасевська, В. М. Пивоваров]. – Харків : Право, 2020. – 210 с.

ISBN 978-966-937-980-1

Збірка містить тези доповідей учасників III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Духовна культура України перед викликами часу (до 30-річчя кафедри культурології Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого)», в яких висвітлені актуальні проблеми духовного буття України, національної ідентифікації та збереження культурної пам'яті.

УДК 008(477)

ISBN 978-966-937-980-1

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2020
© Оформлення. Видавництво «Право», 2020

ПЕРЕДМОВА

На початок XXI ст. усе очевиднішими стають «виклики сучасного світу», які стосуються культури як сфери матеріального і духовного надбання суспільства, ціннісного та творчого досвіду індивіда. Духовна культура є фундаментальним поняттям будь-якої цивілізації, вона не менш важлива як основа ідентифікації окремої людини, так і соціуму загалом.

Криза, яку переживає сучасна культура, характеризується глобальним характером. Безперечно, світ за останні десятиліття має вагомий здобутки в царині терпимості щодо інших культур. Проте толерантність, політкоректність, мультикультуралізм як принципи нової реальності XXI ст., на жаль, повною мірою не виявили свою абсолютну дієвість. Тому науковці, суспільно-політичні діячі визнають подолання духовної кризи сучасності важливою проблемою в забезпеченні національної та глобальної безпеки. Про це свідчать численні ознаки, які все помітніше стали виявляти себе останніми роками в різних сферах життєдіяльності людини та суспільства. Це стосується і геополітики, у якій досить широко й ефективно використовуються новітні технології; і ставлення людини до природи, яка вже почала активно реагувати на руйнівну техногенну діяльність людства; і відносини між країнами, у яких на догоду корпоративним інтересам порушуються прийняті раніше норми міжнародного права; і найголовніше – це стосунки між окремими особами, у яких усе більше виявляються агресивність, жорстокість, байдужість, лицемірство, що стає майже визнаною нормою громадської поведінки.

Перед українським суспільством XXI століття постала низка викликів, які складно вирішити: руйнування ціннісних основ культури; домінування споживацького способу життя і світогляду; егоцентризм у ставленні до людини і природи, наслідком чого стало катастрофічне руйнування біосфери, знищення природного ландшафту, забруднення атмосфери і світового океану, наростання надзвичайно швидкої, а відтак, небезпечної деструкційної зміни умов навколишнього середовища глобального і локального масштабів; гіпертрофована лібералізація стосунків між людьми, нівелювання моральних норм соціальної поведінки, деградація таких понять, як «честь», «совість», «гідність», «порядність», «благородство»; девальвація сімейних цінностей і родинних стосунків, зниження відповідальності за долю дітей, батьків; безпрецедентне зниження цінності людського життя, зростання агресивності та жорстокості; розвиток культу матеріального збагачення і користюлюбства,

Уманець О. В.	Проблеми комунікації в контексті реформ вищої освіти.....	84
Ценко М. Б.	Причини моральної полівалентності в сучасному суспільстві	86
Ціватий В. Г.	Культурні та креативні індустрії в культурі інформаційного суспільства і поліцентричного світоустрою ХХІ століття: інституціональні традиції та новації.....	90
Шумейко О. А.	Комічне в українській ліриці	93
Шукіна Ю. П.	Діапазон інтерпретацій оперет Ф. Легара в театрі музичної комедії України (до 150-річчя від дня народження композитора).....	97

Трибуна Молодого Науковця

А Гудаму	Китайська школа <i>bel canto</i> як репрезентант взаємодії світової та національної культур	101
Биців Н. М.	Концепт «національна ідея української спільноти» в історичній перспективі Івана Франка	103
Ван Цзяцин	Перетворення національних і європейських традицій у контексті формування китайського хорового мистецтва	105
Гізімчук О. О.	Естетико-художнє самовдосконалення як імператив творчої діяльності оперної співачки Людмили Монастирської	107
Лермонтова О. О.	Трактування тембру домри на сучасному етапі розвитку домрового мистецтва.....	110
Лошков А. Ю.	Мистецькі обрії творчості Лесі Дичко.....	112
Лу Тунцзе	Сучасна українська камерно-вокальна музика: на перехресті традицій та новацій	114
Таваккол Э.	Принципи композиційного строєння циклов и формообразования в концертах Реза Вали.....	116

Студентська Трибуна

Артамонова С. Ю.	Муралі в сучасній Україні.....	119
Байєр К. В.	Ліна Костенко – видатна постать сучасної національної культури	121
Білик О. А.	Освітня культура інформаційного суспільства	122
Борисевич С. М.	Проблеми національної ідентифікації	124
Василіук Н. А.	Зародження та розвиток права на інформацію	126
Водолажська В. К.	Постать М. Коцюбинського в українській культурі	127
Валосовець О. С.	Особливості історичної пам'яті українського суспільства	129
Волошин Д. А.	Українська національна ідея: минуле та сьогодення.....	131
Габдінова К. Р.	Духовні цінності у дискурсі гуманітаристики	132
Гізімчук О. О., Банзерук А. С.	Сучасне осмислення сутності індивідуалізму та егоїзму	134
Гізімчук О. О., Носенко А. В.	Феномен національної ідентичності та її проблеми в просторі сучасної культури.....	136
Гізімчук О. О., Сербина Є. В.	Роль Івана Франка в розвитку української літератури	139
Гончар В. О.	Проблеми сучасної української культури	142
Гудзенко Ю. О.	Реалії сучасної української культури	143
Гукова Т. С.	Система цінностей – фундамент українського суспільства.....	144
Деліман В. В.	Острозький колегіум у культурно-освітній парадигмі України кінця ХVІ – початку ХVІІ століть	146
Жукова Д. Г.	Проблема національної ідентифікації особистості в полікультурному світі.....	148

Наукове видання

**ДУХОВНА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ
ПЕРЕД ВИКЛИКАМИ ЧАСУ
(до 30-річчя кафедри культурології
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого)**

Тези доповідей учасників
III Всеукраїнської науково-практичної конференції

(м. Харків, 16 квітня 2020 р.)

Видається в авторській редакції

Комп'ютерна верстка *О. А. Федосєєвої*

Підписано до друку з оригінал-макета 14.04.2020.
Формат 60×84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. 11,16. Ум. друк. арк. 12,2. Вид. № 2503.
Тираж 110 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
вул. Чернишевська, 80а, Харків, Україна, 61002
Тел./факс (057) 716-45-53
Сайт: www.pravo-izdat.com.ua
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції – серія ДК № 4219 від 01.12.2011 р.

Виготовлено у друкарні ФОП Татарчук С. І.
Тел. (057) 717-28-80